

"Op dien dierbaren Christus hopen we u gedurig te wijzen, bedrukten in ons midden. Het zalig worden, wordt u steeds onmogelijker [en] de schuld grooter. De dierbaarheid van Christus moet u gaande maken om door het geloof uit uzelfen uit te vluchten en Hem te omhelzen."⁵²

Door het dringend karakter van de prediking van Kersten, Kok en een aantal anderen kwamen relatief veel mensen in de gemeenten tot geloofs zekerheid. Fraanje's prediking appelleerde sterk aan de lijdelijke geloofsbeleving op de Veluwe en velen uit zware Hervormde kring stroomden toe na zijn aanvaarding van het predikantschap in Barneveld in 1918. Van 200 toehoorders rond 1930 groeide deze gemeente uit tot 3100 leden en doopleden in 1948. Bovendien institueerde Fraanje in Gelderland vele gemeenten waar zijn ligging en gezag golden. Hij werd dan ook als tweede man in de Gereformeerde Gemeenten beschouwd en kon uitzonderingen bedingen waar dat de Overduins verboden bleef. Het werd hem toegestaan in de vrije gemeente van Stavenisse te preken wegens geestelijke banden met de voorganger ter plaatse. Ook de gemeenten van Kersten, Kok, en een begaafde kanselredenaar als ds A. de Blois, groeiden aanzienlijk. Kerstens invloed was groot in het hele land, maar minder in Gelderland. Kok bleef lang na zijn vertrek uit Walcheren (1925) daar populair, terwijl zijn gemeente Veenendaal (1930) qua ligging bij hem paste. Tot 1913 was de niet zo zware Veenendaalse gemeente een Gereformeerde Kerk geweest. In Zeeland verwierf verder A. Verhagen een vooraanstaande positie.⁵³

Het midden van de jaren twintig stond voor Kersten in het teken van zijn poging een predikantenopleiding te beginnen. Betoonden Fraanje en anderen zich in 1924 nog tegenstanders, in 1927 werd de Theologische School te Rotterdam geopend. Een uit de Classis Tholen afkomstig voorstel om kandidaten met bijzondere voorgangersgaven van opleiding vrij te stellen was in 1925 aanvaard. Opmerkelijk genoeg werd Fraanje in het najaar van 1928 benoemd tot voorzitter van de Commissie van Toezicht op de school.⁵⁴ Verder getroostte Kersten zich in deze jaren veel moeite de identiteit van de Gereformeerde Gemeenten af te bakenen ten opzichte van de Christelijke Gereformeerden. De pennestrijd met hun voorman J. Jongeleen werd gestimuleerd door de overgang van enige Christelijke Gereformeerde predikanten naar de Gereformeerde Gemeenten (1921 en 1928), en door ~~enige afgeelagen verzoeken om over samengaan te praten (1922 en 1928)~~. Kerstens bezwaren tegen Jongeleens richting appelleerden sterk aan de bevindelijken onder de Christelijke Gereformeerden, zodat Jongeleen tot verdediging gedwongen werd.

De crux van Jongeleens theologie was de leer van de drie Verbonden. Anders dan Kersten onderscheidde hij naast het 'werkverbond' en het 'verbond der verlossing' (respectievelijk alle mensen en alleen de uitverkorenen aangaand) ook nog het 'verbond der genade'. Daartoe behoorde volgens Jongeleen de hele zichtbare kerk. Omdat alle gemeenteleden via de prediking 'de welmenende aanbieding van het heil in Christus' toekwam, schiep dat een relatie tot God. Wie dat Woord eenmaal gehoord heeft, staat schuldig de roep tot bekering te beantwoorden, terwijl God in dat Woord tegelijk ook bekering voor zondaren belooft. Jongeleens nadruk op de rol van de doop was voor bevindelijk gereformeerden echter onaanvaardbaar: men zag er het verbondsautomatisme van Kuiper in.⁵⁵

De zes 'Rotterdamse artikelen' die de Particuliere Synode Noord van de Gereformeerde Gemeenten op 21 februari 1929 vaststelde, waren waarschijnlijk de vrucht van Kerstens polemieken met Jongeleen. Of er een relatie was met de wens een 'lichtere' prediking in eigen gelederen te bestrijden, is onzeker. Evenmin is duidelijk of de artikelen eerder op een classis-vergadering behandeld waren. Het is opmerkelijk dat in 1927 Kok te Gouda was beschuldigd van 'remonstrantisme'. De beschuldiging werd als onbewezen terzijde gelegd. Met Jongeleen had Kok niet de constructie van het derde verbond gemeen, maar wel de

ej mis-
schien ook
vgl. echter.
Gd verdingen
'Behoud',
38-40, 54
(uitge-
breider
ambeler)